

Wim Kerkhove

Op zich is het natuurlijk heel bewonderenswaardig dat iemand daar zijn brood mee kon verdienen.

Ja. Ik heb bij dat boekje ‘Ontwikkelingen in het poppenspel in Nederland’ ook kennis gemaakt met Wim Kerkhove¹ en zo kwam ik in aanraking met Jan Klaassen. Bij al het moderne theater dat ik had gezien, had ik toch wel een voorkeur voor het Jan Klaassenspel, dat in die tijd in Nederland niet eens zo goed lag. De traditie, daarin herhaalt zich steeds iets en dat is – ook om over te vertellen in een boek – ontzettend boeiend.

Hoe ontwikkelingen invloed hebben op elkaar?

Ja, hoe iets met een vast stramien zich voortzet en ontwikkelt door de geschiedenis heen. En hoe het ook in andere landen min of meer verwant is. Dat vond ik ontzettend interessant, hoe dat is gelopen.

Een soort van parallel in verschillende landen?

Ja, ja, precies. Kijk, ik hou ook heel erg van het moderne poppenspel. Dat van Hinderik de Groot² vond ik fantastisch, ook wat Jan Goes³ deed, maar het Jan Klaassenspel en ook het buitenlandse volkspoppenspel boeiden me het meest.

Feest voor iedereen

En toen heeft Wim Kerkhove jou die opdracht gegeven?

Ja, ik volgde wat Wim deed. Ik vond ook vooral goed het vernieuwende wat hij erin deed. Het Jan Klaassenspel moet actueel zijn, dat is het in alle tijden geweest. Wim verbond dat aan de strijd tegen de neutronenbom en daarna aan de nieuwe samenleving. Dat was al in 1980. Toen waren er grote acties tegen de neutronenbom, met die demonstratie in Amsterdam van 400.000 mensen.

Wim had ook een voorstelling ‘Feest voor iedereen’⁴ en daarin werd een spiegelbeeld gegeven van de veranderde samenleving. Dat buitenlanders zich in Nederland gevestigd hebben en een deel werden van onze maatschappij, dat wilde Wim met zijn personages naar voren brengen. Maar dan krijg je natuurlijk het grote probleem dat Jan Klaassenpoppen altijd karikaturen zijn. En dat kan je niet doen: als je in de poppenkast een Surinamer als personage neerzet, kan je er geen karikatuur van maken.

Dat is te gevoelig als je dat als blanke doet?

Dat is niet fatsoenlijk.

Maar, ‘Feest voor iedereen’ werd door een Surinamer geregisseerd en dan kan het natuurlijk wel, want er werd wel om gelachen.

Daar werd wel om gelachen, maar buurvrouw Pengel in ‘Feest voor iedereen’, die een Surinaamse voorstelt, was niet een karikatuur. Waar Wim wel mee uit de weg kon, was natuurlijk de figuur van Karagöz, die het Middellandse Zeegebied vertegenwoordigde. Dat personage bestond, want Karagöz is de hoofdfiguur uit het traditionele Turkse schimmenspel. Een platte figuur, die kon Wim zó transformeren tot een handpop. Maar nogmaals, buurvrouw Pengel is geen karikatuur.

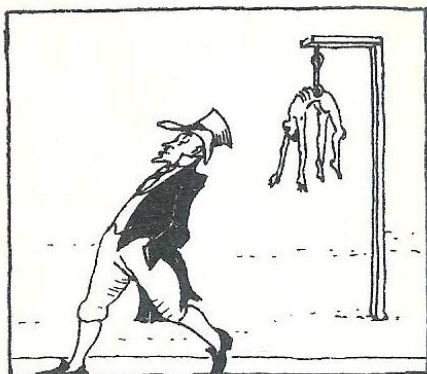
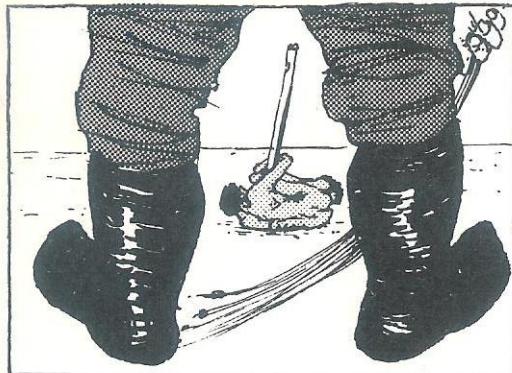
¹ Jan Klaassenspeler/‘Poppentheater Pantijn’, speelde in de periode 1981-2000 op de Dam in Amsterdam. Initiator van de ‘Jan Klaassen Academie’ en ‘Stichting Poppenkast op de Dam’ (2010/2012).

² ‘Popstudio Hinderik’. Hinderik wordt in 1961 assistent van poppenspeler Jan Nelissen, later ook van marionettenspeler Feike Boschma. Start in 1967 een eigen objectentheater dat uitgroeit tot het latere ‘Studio Hinderik’. Zijn beeldentheatervoorstellingen, zoals ‘Meneer Soleander van de bovenste plank’, ‘Schillen’, ‘Stoeprand’, ‘Glas’, ‘Trein’, ‘Zandbak’ en ‘Regen’ worden in Europa – tot in Canada en Colombia – opgevoerd. Ontvangt in 1980 de Wim Meilinkprijs (prijs van de NVP). In 1990 krijgt hij in Bilbao voor ‘Stoeprand’ de Premio de Teatro Ercilla. Werkt vandaag de dag aan diverse kunstprojecten: fotowerk (Scan Art), verzamelobjecten en een non-fictief dagboek. Stopt in 2000 met zijn theaterwerk en wordt in 2003 benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

³ Jan Goes (1933-2011), ‘Stichting Posing’.

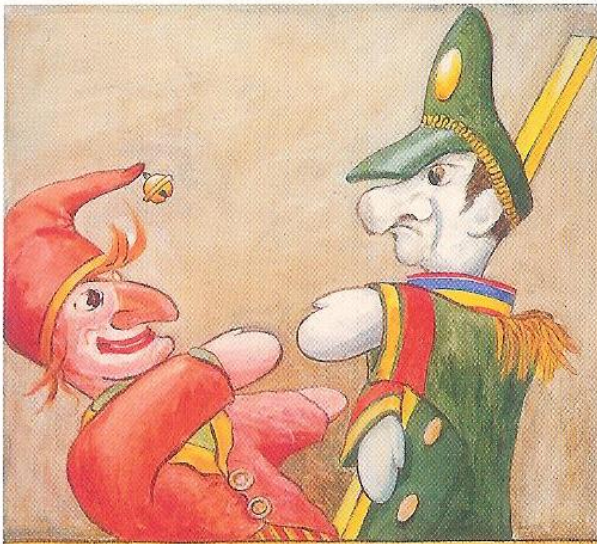
⁴ In 1987.

De geschiedenis van Suriname

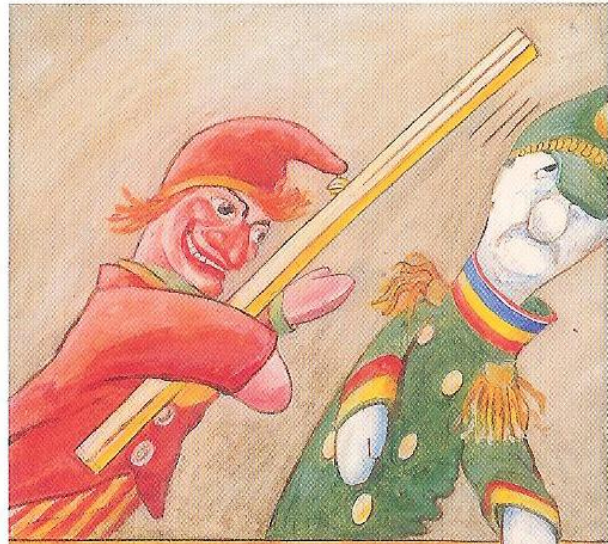

Illustraties: Hetty Paërl ©. Afbeeldingen uit: *De geschiedenis van Suriname, verteld en getekend door Hetty Paërl* ©. SUA (1975). Strijd van Indianen tegen Hollandse planters bij Ford Zeelandia; Geseling van slaven, de zogenoemde 'Spaanse bok'; Bevrijding van plantageslaven door Marrons (weggelopen slaven die zich in het oerwoud hadden gevestigd); Terechstelling van Marron Joosje; Afschaffing van de slavernij (juli 1863) – de ketenen verbroken; Ondertekening door koningin Juliana van het Statuut bij de z.g. onafhankelijkheid van Suriname en de Antillen (1954).

Gezag

Generaal: Jan, ik roep
je op als soldaat.
Jan: Ik lust geen salaad.

Generaal: Gééééf acht!
Jan: Ik geef je er
negen.

Illustraties: Hetty Paërl ©. Amsterdam. Twee van de negen panelen met speelscènes uit het oud-Hollandse Jan Klaassenspel, geschilderd voor de ramen van het voormalige vaste poppentheater van Pantijn in de Pieterspoortsteeg te Amsterdam. Acryl op HDF, 29 x 39,5 cm (1997). Collectie: Poppenspe(e)lmuseum ©. De negen panelen, aangevuld met drie nieuwe panelen van de galgscène, zijn als affiche uitgegeven door het Poppenspe(e)lmuseum (2001); Portret van Wim Kerkhove met Jan Klaassen (handpop) en de Dood (stokpop). Acryl op linnen, 50 x 65 cm (2012). Collectie: Hetty Paërl.

Pantijn

Illustraties: Hetty Paërl ©. Amsterdam (2012). Portret van Wim Kerkhove met Jan Klaassen, de duivel, de Dood, Katrijn met baby en de draak. Wasco op papier, 50 x 65 cm. Collectie: Wim Kerkhove; Portret van Wim Kerkhove met Jan Klaassen. Houtskool op papier, 35 x 40 cm. Collectie: Hetty Paërl.

Nee, maar ik denk, als een Surinamer zelf met zijn eigen karikatuur komt, dan mag het dus wel. En neem nou de Javaanse dalang – de wayangspeler – die het spel ‘De Wayang Revolusie’ maakt, waarin soldaten voorkomen. Je ziet gelijk dat het karikaturale en boertige Nederlandse houwdegens zijn. Daar moet je om lachen. Terwijl, als wij een neger uitbeelden, dan doen wij dat toch met een koloniale blik. Daar maken wij iets van ... en dat wordt dan weer ... omdat wij een soort overheersend en ‘grootser’ ras zijn, is dat het?

Dat is het precies. De arrogantie van de blanke is zo groot, dat andere volkeren in de ogen van de blanken altijd minderwaardig zijn en ja, ook heel slecht behandeld zijn. Dus dat ligt heel erg gevoelig. Terwijl als in de wayang een kolonialist wordt uitgebeeld, dan is dat gewoon terecht – vanuit degene die zich gekwetst voelt door het kolonialisme – dat die koloniaal voor gek staat.

Wim Kerkhove had in zijn werk de regie van Rufus Collins⁵ en Henk Tjon⁶. Dus over dit onderwerp is veel gesproken. Rufus had bijvoorbeeld een collectie poppetjes en spulletjes waarin je ziet hoe blanken negers zien.

Ja, er was ook een tijd de tentoonstelling ‘Wit over zwart’ in het Tropenmuseum.

Wim besloot dat het goed was als werd vastgelegd hoe de productie van die poppenkastvoorstelling tot stand kwam en hoe het probleem werd opgelost van mensen van buitenlandse afkomst, die je niet als karikatuur in de poppenkast kan zetten.

Wim heeft aan mij gevraagd: ‘Maak een boekje over die productie en ga ook naar Rufus Collins en ga naar Henk Tjon en praat met hen over wat hun gedachten daarover zijn, hoe je dat moet aanpakken’.

Van Wim weet ik, dat als hij op de Dam speelde, er wel moeders waren die het vreselijk vonden als Jan er op los sloeg.

Ja, maar als we het daarover hebben, moet je over de aard van het Jan Klaassenspel spreken. Jan Klaassen is een spiegelbeeld van de gewone man. Dan moet je ook laten zien wat voor inborst de mens heeft. En als je dan een zoetsappig en lievig personage brengt, dan geef je geen spiegelbeeld van de werkelijkheid. Dus het móet gewoon, dat ’ie er op los gaat. Hij móet gewoon alle driften die in de mens zitten naar buiten brengen, en duidelijk maken: die driften zitten in ons en die slechtheid, dat moet het publiek zien. En omdat het zo vreselijk erg is, hoe wij zijn, wordt het met humor gebracht, want dan accepteert je dat als toeschouwer beter. Humor over onze negatieve kanten en onze angsten. Dat is volgens mij de essentie van het Jan Klaassenspel.

Verjaardag van Mr Punch

Heb jij dat ontdekt door met Wim erover te praten, of door je onderzoek?

Door met Wim daarover te praten. Maar niet alleen met Wim, want ik heb ook in het buitenland al die volkspoppenspelers gezien. En dan denk ik speciaal aan Londen, waar ik met jullie tweeën⁷ ben geweest toen de 325ste verjaardag van Mr Punch⁸ werd gevierd.

Dat was in 1987.

Ja, daar zagen wij van alle landen de volkspoppenspelers met hun hoofdpersonage: Henrik Kemény⁹ uit Hongarije met zijn hoofdpop Vitéz László¹⁰, Philippe Cassidanus uit Frankrijk met Polichinelle, uit Italië Bruno Leone en Salvatore Gatto met hun Pulcinella. En daar waren natuurlijk al die Punchspelers zelf: John Styles, Percy Press ...

⁵ Amerikaanse regisseur, geboren in Harlem, pionier van het multiculturele theater in Nederland.

⁶ Surinaamse toneelschrijver en theatermaker.

⁷ Maria Simons – voorzitter ‘Stichting Het Poppenspe(e)lmuseum’ en Otto van der Mieden.

⁸ Mr Punch: de Engelse Jan Klaassen. Samuel Pepys beschreef in zijn dagboek ‘The Diary of Samuel Pepys’ hoe hij op 9 mei 1662 een Pollicinella Show bezocht van een Italiaanse poppenspeler op Covent Garden. Uit Pollicinella is Mr Punch voortgekomen.

⁹ 1925-2011

¹⁰ De naam betekent ‘held Ladislaus’. Vitéz László lijkt veel op Jan Klaassen en de Duitse Kasperl. Zijn kostuum, puntmuts en neus zijn rood. In een handpoppenspelscène vraagt een molenaar aan Vitéz László om enkele duivels en geesten te verdrijven. Als beloning krijgt hij een paar zakjes meel. De opdracht wordt tot een goed einde gebracht door koekenpannen in steeds groter formaat. De harde klappen van de ijzeren pannen op de houten koppen van de hellevorsten geven een prachtig en galmend geluid.

Dat was groots, het was een festival, zo onvoorstelbaar. Al die Punch- en Judyspelers, ik denk dat het er wel 200 waren, waren naar Covent Garden gekomen en die hadden zich ook, volwassen mensen als ze waren, in Punch- en Judykledij gestoken. En ze hadden ook allemaal poppenkastjes rondom de St. Paul's Church staan en in de een na de andere poppenkast werd opgetreden. Sommigen hadden dat hondje bij zich, Toby – dat in de Engelse traditie een rol heeft in de poppenkast.

Er was op zondag een kerkdienst in de St. Paul's Church. Daar was een dominee die ook erg van Punch en Judy hield. Hij hield een preek die buitengewoon positief was over de kunsten en speciaal over Punch en Judy. Al die poppenspelers zaten in de kerk en ze hadden allemaal hun Punch en Judy op de hand. Het was fantastisch hoe de spelers zelf met een uitgestreken gezicht luisterden, terwijl hun Punchfiguren steeds met het hoofd knikten om in te stemmen met wat de dominee zei. De dienst was afgelopen en iedereen ging de kerk uit en toen brak er een enorm tumult uit van swazzles, want de poppenspelers hadden allemaal zo'n piepertje in de mond, waardoor Punch zijn eigenaardige stem krijgt. Zo gingen ze de kerk uit.

Ik meen dat er tijdens de kerkdienst ook gezongen werd. Dan werd Mr Punch omhoog gehouden. Ik geloof dat ik zelfs ontroerd was, want ik vond dat zo fantastisch. Ik zeg altijd tegen mensen dat, als je ongelovig bent en je bent daar in die kerk met al die mannen – want er waren maar een paar vrouwen bij – die zitten daar met Punch op hun rechterhand omhoog, ik vond dat zo onvoorstelbaar indrukwekkend, dan wordt je prompt gelovig.

Dat was waanzinnig, ja.

Dat is in Nederland onmogelijk, want stel je voor: de Nederlands Gereformeerde Kerk vol met Jan Klaassenspelers.

Ja, die humor van de Engelsen. En weet je nog van die taart? Er was een taart gemaakt met 325 brandende kaarsjes erop. Een hele hoge berg was het, met Punch- en Judypoppetjes erop. Hij werd verkocht onder al die mensen die daar op straat in Covent Garden stonden, wie het hoogste bood, kreeg die taart. Een antiquair heeft hem gewonnen, hij zou de taart conserveren.

Heerekrintjes, Anton Anderle

Je had je dus plotseling met je ziel en zaligheid aan dat poppenspel gegeven. En je bent heel veel voorstellingen gaan zien.

Ik was bezig met de research voor mijn volgende boek: 'Heerekrintjes - over Jan Klaassen en Katrijn en hun buitenlandse soortgenoten'. Ik had al wat informatie door het festival 'Jan Klaassen Internationaal' dat Wim Kerkhove in 1986 had georganiseerd op de Dam. Daar had ik Pulcinella van de poppenspeler Paolo Comentale gezien en Polichinelle van Philippe Cassidanus uit Parijs¹¹ en natuurlijk Punch en Judy. Maar ik had niks van het Tsjechische volkspoppenspel gezien, dat met stangpoppen wordt gespeeld. Daar is de hoofdfiguur Kašpárek, die, zoals jullie weten, verwant is aan Jan Klaassen.

Toen heb ik samen met Wim een beurs aangevraagd om een studie te doen van zes weken in Praag, dat was nog in de communistische tijd. Daar heb ik gesproken met Jan Dvořák. Hij was docent aan de opleiding voor poppenspel. Hij deed met zijn leerlingen 'Don Juan', met in de komische hoofdrol Kašpárek. Dvořák zei tegen ons: 'In een buitenwijk van Praag is op het ogenblik een echte originele Gašparkospeler¹²'. Wim en ik zijn daar naar toe gegaan. De speler was Anton Anderle¹³. Hij speelde drie avonden achter elkaar, elke avond een ander stuk. Dat was zo ontzettend goed. We konden geen woord verstaan, maar het was qua beweging zo boeiend, maar niemand in het westen wist dat. En daarna was het festival in Dresden¹⁴ en daar kwam ik Franz Walters¹⁵ tegen. Hij vertelde me dat hij een internationaal festival ging organiseren in Herzogenburg. En daar wilde hij volkspoppenspelers laten optreden. Ik zei tegen Franz: 'Nou, dan moet je absoluut Anton Anderle vragen'. Ik had al geprobeerd om Anderle hier in Nederland te krijgen, maar dat lukte niet.

¹¹ 'Théâtre du polichinelle parisien'.

¹² Gašparko is de Slowaakse evenknie van Kašpárek.

¹³ 1944-2008.

¹⁴ UNIMA-festival in 1987/'Union Internationale de la Marionnette'.

¹⁵ Acteur/poppenspeler en voorzitter van de 'Österreichischer Puppenclub'.

Gašparko

Anton schreef me dat hij een auto-ongeluk had gehad en dat daarom zijn geplande optreden in Amsterdam niet door kon gaan, maar ik denk dat hij van de Tsjecho-Slowaakse overheid niet naar hier mocht reizen. Maar het lukte Franz Walters wel om Anderle naar Herzogenburg te krijgen en daar heeft hij opgetreden en vanaf dat moment was hij in het buitenland gewaardeerd.

Ik heb heel veel contact met Anderle gehad en interviews van hem afgenomen en zo kon ik een hoofdstuk over het Tsjecho-Slowaakse¹⁶ volkspoppenspel toevoegen aan mijn boek 'Heerekrintjes'. Als je bedenkt dat hij onder het communisme een baan in het leger moest hebben en het Gašparko-spel alleen als amateur mocht doen, niet als beroeps¹⁷, dat is krankzinnig gewoonweg. Kun je zien hoe zonde dat was. Hij moest zijn gezin onderhouden met kinderen die opgroeien, maar hij heeft zich toch kunnen ontwikkelen en hij heeft doorgezet. Daarna kon hij in volle glorie naar het buitenland reizen, tot in Japan. Overal is hij geweest, hij is een internationale beroemdheid geworden.

Poesjenellen

Ik moest natuurlijk voor 'Heerekrintjes' over het volkspoppenspel uit verschillende Europese landen zoveel mogelijk informatie krijgen. Je had schrijvers over het Duitse volkspoppenspel en over de Belgische stangpoppentradities in Luik, Gent, Brussel, Antwerpen en noem maar op.

Mijn bedoeling was om de verhalen van al die landen bij elkaar te brengen. 'Heerekrintjes' is eerlijk gezegd een samenvatting van wat in het buitenland door de verschillende schrijvers is geschreven over het poppenspel van ieder land apart, aangevuld met mijn eigen waarnemingen van het volkspoppenspel.

En toen kwam ik in contact met Jan Martin, die een bekende persoonlijkheid was in de poppenwereld van België – hij leeft niet meer – en ik vroeg hem fotomateriaal over de poesjenellen van Antwerpen. Jan Martin zei: 'Mijn God, je gaat schrijven over de poesjenellen? Die heb je niet eens gezien, dat kan niet, dat kan gewoon niet, dat is niet goed. Ik nodig je uit, je mag bij mij logeren – ik kende hem helemaal niet hoor – dan gaan wij de stangpoppen bekijken.

Ik speel mee in de poesjenellenkelder. Je zult de hele groep leren kennen en we gaan ook nog naar Gent'. Dus ik logeerde bij Martin en toen mocht ik mee naar de poesjenellenkelder, ik werd warm ontvangen door de leider Rik van Cakenberghe¹⁸ en zijn spelersgroep.

Je mocht tijdens het spel achter het toneel staan, dat is heel uniek.

Dat was een ervaring, niet te geloven. Het toneeltje is maar klein, ik stond achter het houten achterscherm. Het zaaltje zie je daar voor je liggen in de diepte, als een donker gat, je ziet alleen maar de mensen op de eerste rij. De spelers staan achter het scherm en tussen de zijcoullissen¹⁹. Het was overweldigend: de kracht van het spel, de stangpoppen worden bij de gevechten zo, bam, met een klap tegen elkaar aan geslagen. Je voelt het gewoonweg in je buik, zo hard gaat dat allemaal. Jan nam me ook mee naar Gent, daar kon ik Pierke zien in optredens van Henri Maeren²⁰.

Poppenspe(e)lmuseum

Wanneer heb ik jou ingeschakeld voor het Poppenspe(e)lmuseum²¹? Was dat niet voor het boekje 'Het gezicht van Jan Klaassen. Hij lacht zich een bult'? Dat was volgens mij in 1985. Want hoe ben ik met jou in contact gekomen, hoe is dat dan gegaan?

¹⁶ Tsjechië en Slowakije waren toen nog één land.

¹⁷ Anderle stamt uit een rondreizende poppenspelersfamilie waarin het vak van generatie op generatie is doorgegeven.

¹⁸ Rik, voluit Hendrik, behoort tot een poppenspelersdynastie. Zijn vader, Neel Van Cakenberghe (1907-1984) was scheepshersteller van beroep. Samen met zijn zoon Hendrik, zijn broer Victor en diens zoon Henri baatte hij de poesjenellenkelder uit: 'de Poesje' van de Repenstraat. Na zijn overlijden werd de leiding van de Poesje door Hendrik overgenomen. Deze werd weer door zijn zoon Marcel opgevolgd. Met het stuk 'De Leeuw van Vlaanderen' en 'De maagd van de Burchtgracht' wordt in de Poesje nog steeds het werk van de Vlaamse volkschrijver Henri Conscience (1812-1883) gespeeld – in plat, ongezoeten Antwerps: 'Romeo en Juliette' wordt opgevoerd als 'Roemelt is met Juliet'.

¹⁹ Schuifkens geheten.

²⁰ Henri Maeren (1931-1990) was de stichter van 'Poppentheater Magie' in de wijk Brugse Poort. Hij bezocht in zijn jeugd al veel volkse poppentheaters. Pastoor Joris Vandenbroucke, de stichter van 't Spelleke van de Muide', introduceerde hem in de wereld van het poppenspel. Maeren ontving diverse prijzen: onder meer ter gelegenheid van het jubileum '25 jaar poppentheater Magie' en '35 jaar Gents Pierke'.

²¹ Opgericht in 1984.

Ik heb jou op de schuit van Jan Goes de uitklapbare wenskaarten laten zien die ik had ontworpen. Dat weet ik nog, maar een tekenopdracht heb je me toen nog niet gegeven.

Ik gaf je de opdracht voor het schrijven van het boekje ‘Het gezicht van Jan Klaassen. Hij lacht zich een bult’. Naar aanleiding daarvan is toen de gelijknamige tentoonstelling in het museum ontstaan. In het boek zitten tekeningen van Ad Swier. Hij verzorgde ook de vormgeving. Dat heeft hij vreselijk aardig gedaan. De schrijver Willem Brakman droeg bij de opening van de expositie een door hem geschreven tekst voor: ‘De Pop ontpopt’.

Het is inderdaad een hartstikke mooi boekje, het is ook in het Duits uitgekomen en wordt nog steeds aangeboden bij Wilfried Nold²².

Speelgoed, educatie

En toen kwamen die dingen die je op speelgoedgebied voor het museum hebt gemaakt. Het eerste is, denk ik, het ‘Poppenspe(e)lkwartet’ geweest.

Nou, dat was natuurlijk grandioos, zo’n opdracht. Ik werkte voor Cantecleer als illustrator, dat was geen rotwerk, maar het was broodwinning. Maar dít was werk waar mijn hart naar uitging. Dit is wat ik wilde doen. In het kwartet kon ik alles wat ik wist van het volkspoppenspel kwijt. Ik heb daarvoor 68 tekeningen gemaakt.

De poppen, maar ook de poppenspelers die je hebt leren kennen, heb je daarin afgebeeld.

En daarna heb ik voor jou de ‘Poppenspe(e)lplacemat’ gemaakt. Toen kwam je ook met de opdracht voor een ganzenbord. Je had een voorbeeld van een oud ganzenbord met zo’n ovaal met een naar binnen spiralerende band, daar heb ik me op geïnspireerd. We besloten dat we de scènes van het Jan Klaassenspel zouden gebruiken.

En de gansjes hebben plaats moeten maken voor de stok, het eeuwige traditionele slagattribuut van Jan Klaassen.

Ik had dat gemaakt en jij kwam op het grandioze idee om het bord te vouwen, zodat je het kan dichtklappen zoals luiken voor een venster. Op de plaats waar de zijstukken tegen elkaar sluiten over het middenstuk heb jij een ronde opening laten uitstansen, precies op de plaats waar het gezicht van Jan Klaassen op het bord was geschilderd, waardoor het lijkt of hij naar buiten gluurde. ‘Jan z’n ganzenbord’ hebben we ’t genoemd.

Jij hebt daar ook een tekst bij geschreven, net als bij het kwartetspel.

Jij kreeg in Dalfts en de gelegenheid om in een park voor vakantiehuisjes²³ een nieuw museum voor het poppenspel te gaan oprichten. Jij had het plan – en dat is ook uitgevoerd, om op de tafels van het restaurant ‘Trijntje Peterselie’²⁴ een vergrote versie van het ganzenbord te leggen, met een glasplaat erover, zodat de gasten het spel konden spelen. En je had voor de menukaart allerlei grapjes bedacht.

Naar aanleiding van het kwartetspel heb ik toen in Dalfts de vitrines ingericht.

Jij moest voor de horeca bij het museum menukaarten maken. Je had originele benamingen bedacht voor de gerechten. Je gebruikte de naam van poppenfiguren voor allerlei hapjes of drankjes.

Zoals ‘Koffie Katrijn’. Jij hebt er kleine tekeningetjes bij gemaakt. In diezelfde tijd is toen het poppentheater-abc ontstaan. Volgens mij gingen wij naar een poppentheaterfestival in Wenen. Al pratend in de trein zijn we op allerlei ideeën gekomen. Dan zei ik: ‘Ik heb er weer een’.

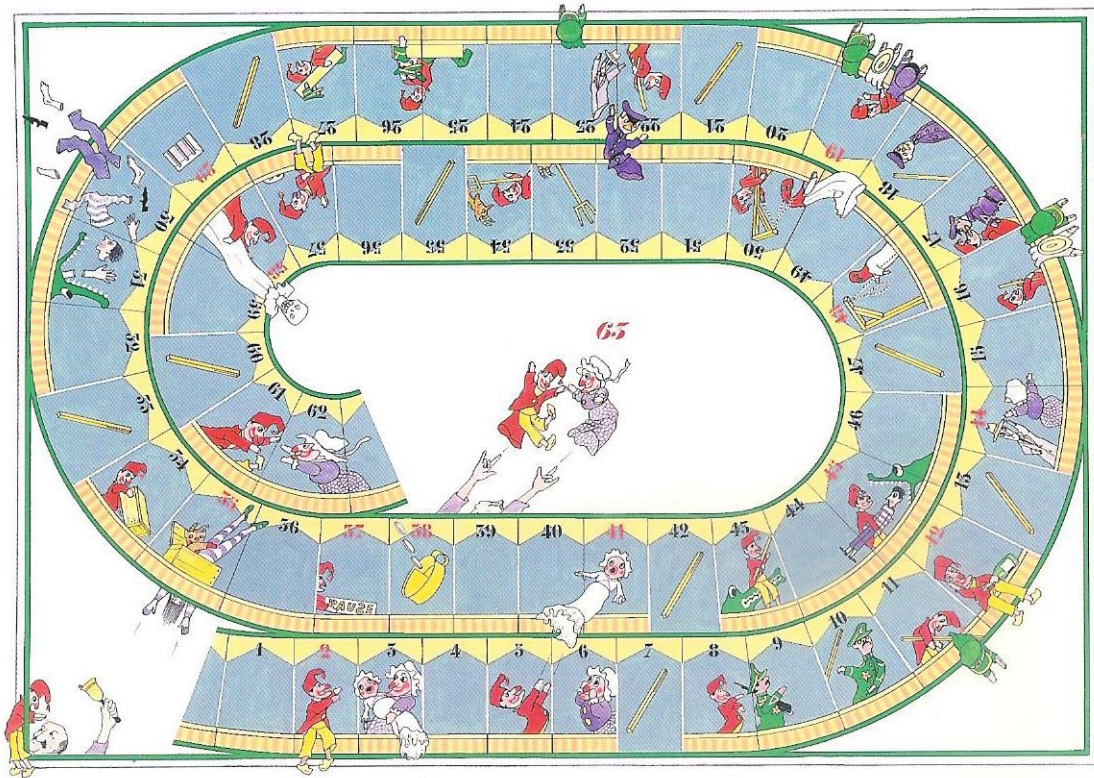
In Wenen zijn we nog bij een verzamelaar geweest.

²² Uitgeverij ‘Puppen und Masken’/Frankfurt am Main: ‘Das Gesicht von Jan Klaassen. Er kriegt vor lauter lachen einen Buckel’.

²³ ‘Buitenplaats Gerner’. Het Poppenspe(e)lmuseum was aldaar gevestigd in de periode 1992-1997.

²⁴ Koosnaampje van Jan Klaassen voor zijn echtgenote Katrijn. Hieraan is ook de naam van het buffetje van het Poppenspe(e)lmuseum ontleend.

Jan z'n ganzenbord, placemat

Jan z'n ganzenbord met traditionele oud-Hollandse poppenkastscènes; Poppenspe(e)lplacemat met diverse internationale drink- en eetlustige poppenkastfiguren. Hetty Paërl © (1992). Collectie Poppenspe(e)lmuseum ©.

Collectioneren

Ja, in Wiener Neustadt vlakbij Wenen. Gudoba heette die man. Je werd helemaal moedeloos van ellende van wat daar allemaal te zien was.

Ook foetussen op sterk water. Hij had een poppencollectie, die had hij voor een groot deel in Rusland verworven. Hij had schuren vol. De deelnemers aan het festival werden uitgenodigd om die collectie te zien.

We werden heel rijk onthaald en toen vroeg Gudoba aan het gezelschap wat ze van zijn collectie vonden en Salvatore Gatto – de Pulcinellaspeler uit Napels – zei: ‘È triste, è triste’. Gudoba vroeg: ‘Wat betekent dat?’ We werden er verlegen van, want we waren zo gastvrij ontvangen. Toen heb ik maar gezegd: ‘Nou ja, hij is onder de indruk’. Het was pijnlijk.

Maar op deze manier verzamelen, dat was eigenlijk een beetje weezinwekkend. Hij verzamelde werkelijk alles. Suikerzakjes die links ingescheurd waren, bij wijze van spreken. Toch zijn het unieke mensen die collectioneers.

Dat is zo, maar daar zit ook meteen het probleem, dat heb ik ook op Sicilië gezien. De poppenspelers hebben hun poppen, die ze bij wijze van spreken mee naar bed nemen en soms ook in het graf, dat komt voor. En als dan collectioneers die poppen in hun bezit krijgen en wetenschappers er zich over gaan buigen, dan ontstaat een beeld dat niet meer klopt met wat dat eigenlijk was, dat wat het kind was van de poppenspeler. Dus ik heb op Sicilië daar ook heel ernstige klachten over gehoord. Je hebt in Palermo een museum voor het poppentheater²⁵. De spelers keken er toch een beetje vreemd tegenaan: het gaat buiten ons om, want daar staan en hangen die poppen nou in het gelid en ze bewegen niet meer.

Ja, ik weet nog goed dat Wim zijn Jan Klaassenpoppen aanbood aan het Amsterdam Museum²⁶. Bij wijze van spreken: op woensdag speelde hij ermee en op donderdag werden ze in ontvangst genomen. En daar stonden de conservatoren en namen met witte handschoenen die poppen aan. Dan zie je: dit is einde bericht. Hoewel ze daar prachtig geëxposeerd waren.

Maar ja, ik vind dan: die poppen leiden toch een tweede leven en die komen bij het publiek, dat op die manier toch interesse gaat krijgen. Dat is met het Poppenspe(e)lmuseum ook zo. Dat heb ik ook bij de opening van jouw museum in Dalfsen gezegd.

Volgens mij heb je gezegd dat je kon zien dat een poppenspeler het ingericht had.

Ik heb gezegd dat poppenspelers, een groot aantal volkspoppenspelers moet ik eigenlijk zeggen, een zekere afwijzendheid hebben tegenover het exposeren van poppen, dood als ze dan zijn. Jij had het museum in Dalfsen bijzonder mooi ingericht en toen heb ik gezegd: ‘Is dat nou dood materiaal? Het leeft als ik weet niet wat!’

Wel degelijk is het zo dat een museum voor het poppenspel zijn kracht kan bewijzen en die van de poppen, met name door de manier waarop het aan het publiek wordt getoond. Daar gaat het om, het is niet dat je een dood hoekje met een paar poppen maakt, maar dat je ze in hun glorie en met hun achtergronden vertoont.

Neem die stangpoppen in dat museum van Palermo, die ga je dan haast zien als beeldhouwwerken. Op die manier zijn die poppen toch ook ontzettend mooi. Ook als je denkt aan die prachtige grote affiches en decors van de Sicilianen.

De cartelloni?

Ja, daar zijn scènes op geschilderd uit de ridderverhalen die de poppenspelers opvoeren, dat is gewoon schitterend, ook als zelfstandig kunstwerk. Wat dat betreft is het wel degelijk zo dat een museum voor het poppentheater zijn belang heeft.

²⁵ ‘Museo delle Marionette e Opera dei Pupi’.

²⁶ Voorheen het ‘Amsterdams Historisch Museum’.

Gehaakte eierwarmers

Bord met de baai van Napels, de vulkaan de Vesuvius, een pasta-etende Pulcinella en een gehaakte eierwarmer voorstellende Pulcinella met een triccaballacco. Dit volksmuziekinstrument wordt in Zuid-Italië gebruikt bij carnavalsdansen. Het wordt ook door Pulcinella – maar dan gespeeld door een acteur – bespeeld. Het muziekinstrument bestaat uit drie houten balkjes die door twee dwarslatjes bij elkaar worden gehouden. Het middelste balkje zit vast, de andere twee kunnen heen en weer bewegen om een as. De buitenste balkjes worden ritmisch tegen het binnenste geslagen. Op het hout gespijkerde, ronde metalen plaatjes rinkelen mee; Schaal met gehaakte eierwarmers: baby, Katrijn, Pulcinella, agent, Jan Klaassen en de krokodil. Eierwarmers: Hetty Paërl © (1995). Foto's: Otto van der Mieden © (1995). Collectie Poppenspe(e)lmuseum ©.